

Musikk

Fagets formål og perspektiv

Musikken berører og beveger, skaper kultur og identitet, forbinder og markerer avstand. Gjennom musikalsk deltakelse knyttes bånd mellom mennesker. Denne musiske forbindelsen mellom enkeltmennesker og fellesskapet gjør musikken til en viktig identitetsskaper.

Musikken forbinder tradisjon med innovasjon og skaper sammenhenger i tid og rom. Derfor har musikken historisk sett vært en av pedagogikkens mest sentrale aktiviteter. Gjennom sang og instrumentalmusikk kan barn og unge oppleve og uttrykke nåtidens og fortidens store register av følelser og stemninger. Musikk har derfor en sentral plass i en skolehverdag hvor det tilstrebes å legge til rette for å utvikle bærekraftige relasjoner mellom mennesker og mellom mennesket og verden.

Musikk skapes av den enkelte, i et fellesskap og for et fellesskap. Musikalsk utfoldelse kan være en lekende, inspirerende og annerledes aktivitet som beriker skolehverdagen og elevenes samvær på skolen. Den kan gi rom for det kreative, spontane og uforutsette, men også for øving og utholdenhet som nøkkel til mestring og trygge ferdigheter.

I grunnskolen fokuseres det på det øvende og utøvende, og musikkteoretiske elementer sees i relasjon til dette. Elevene møtes og samhandler hver dag i det musikalske feltet, samtidig som musikk er et eget fag med en alderstilpasset progresjon. Fra pentaton musikk og enkle folkemelodier går veien via dur og moll til avansert tonalitet. På en tilsvarende måte øker kompleksiteten i rytmer, melodier, flerstemthet og instrumentering og fra akustisk analog musikk til digitale mediers muligheter.

Det er et grunnleggende steinerpedagogisk prinsipp at veien til musikalsk opplevelse og forståelse går gjennom egenaktivitet, ved at elevene selv skaper musikk og lytter til hverandres framføringer. Musikkfaget i Steinerskolen er derfor primært et utøvende kunstfag hvor elevene er aktive medskapere og deltakere i musikalsk praksis.

Musikkopplæringen i Steinerskolen søker å ivareta musikalsk mangfold og bredde. Verdens musikalske tradisjoner, kunstmusikk, improvisert og rytmisk musikk er alle deler av fagets innhold. Elevene introduseres til ulike sjangrer og musikkuttrykk i en progresjon som vektlegger aldersmessig tilpassing og tilknytning til faglige innhold gjennom grunnskoleårene.

De ulike musikalske uttrykkene legger til rette for å kunne se musikken for seg, men de kan også settes inn i en større kulturell og global sammenheng. Samisk musikktradisjon er del av denne siden av musikkfaget. Ved at elevene tar aktivt, reflekterende og skapende del i et musikalsk mangfold kan interesse for og innlevelse i ulike kulturers uttrykksmåter stimuleres og videreutvikles.

Sangen står sentralt i musikkfaget. Gjennom sangen kan elevene bli kjent med egen stemme og dens varierte uttrykksmuligheter samtidig som det gir øvelse i å delta i et musikalsk fellesskap. I musikkarbeidet vektlegges sangleden og utviklingen av ferdighetene til å synge alene og sammen med andre. Når sang øves gjennom alle skoleår, fra enkle pentatone melodier til krevende flerstemmig korsang, legges også et fundament for en musikkhistorisk danning.

Bruk av enkle pentatone fløyter, og deretter fløyter med et større register, danner et allment grunnlag for instrumentalspill. Å spille et blåseinstrument krever koordinasjon av lufttilførsel, ansats

og fingerkontroll. På tilsvarende måter byr de ulike instrumentene på ulike utfordringer og uttrykksmuligheter. Derfor gis det grunnleggende innføring i å spille på forskjellige instrumenter, for eksempel stryke- og blåseinstrumenter på mellomtrinnet og introduksjon til gitar, rytmisk musikk og samspill på ungdomstrinnet.

Elevenes jevnlige deltakelse i framføring av musikk, og aktiv lytting til hverandres framføringer, gir mulighet for allsidig musikalsk erfaring i løpet av grunnskoleårene. Framføringene er et viktig element i skolens sosiale liv og fellesskap i form av årstidsfeiringer, fester og andre markeringer.

Musikkprosjekter kan involvere hele klassen, flere klasser eller hele skolen i form av syngespill, opera, musikaler og skuespill med musikk. I musikkprosjekter får elevene mulighet til gjennom fellesskapets kraft å løftes utover seg selv og egne begrensninger og slik erfare uante muligheter i hva et fellesskap kan få til.

Kompetansemål

Kompetansemål etter 4. klasse

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- imitere enkle rytmer og melodier
- delta i et variert repertoar av sanger, sangleker og rytmisk språk
- delta i framføring med sang, samspill og bevegelse
- lage og spille enkle melodier på et instrument sammen med lærer
- delta i å utforme og utføre små stykker med tale, sang, bevegelse og spill

Kompetansemål etter 7. klasse

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- samtale om og reflektere over musikk som uttrykk for tradisjon, kultur og individuelle preferanser
- bruke stemmen og delta i unison og flerstemt sang
- synge eller spille enkle melodier etter gehør og noter
- anvende notesystemet i g-nøkkel
- gjøre rede for grunnelementer i musikk læren: takt, rytme, dur/moll
- gjenkjenne og betegne intervaller

Kompetansemål etter 10. klasse

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- bruke stemmen og kroppen i musikalske oppvarmingsøvelser og korsang
- øve inn og framføre sanger fra ulike sjangrer, kulturer og historiske epoker
- delta i samspillgrupper med sang og instrumenter
- benytte et partitur med g- og f-nøkkel
- gjenkjenne ulike musikksjangrer og beskrive noen av deres grunnelementer
- beskrive noen typiske kjennetegn for sentrale komponisters musikk

- utforske og diskutere betydningen av musikk som et menneskelig uttrykksmiddel og i et samfunnsperspektiv

Sentrale innhold

Nedenfor nevnes sentrale innhold i arbeidet med musikk. Lærerne, gjerne klasselærer og musikk lærer i samarbeid, vurderer og foretar utvalg, vektlegging, variasjon og utvidelse av innholdene for å tilpasse musikkfaget til elevgrupper, klassetrinn og lokal læreplan. Temaer som nevnes i ett klassetrinn kan videreføres i det neste/de neste klassetrinnene.

2. klasse

- Pentatone sanger tilknyttet årstid/høytid, med vektlegging av enstemmighet og unison klang og melodi
- Barnesanger fra Norge og andre land
- Rytme- og sangleker med bevegelse
- Pentatont fløytespill
- Klang- og rytmeinstrumenter

3. klasse

- Pentatone sanger i modale tonearter og sanger med dur/moll-tonalitet
- Folkeviser og tradisjonssanger knyttet til årstidsfeiringer og høytidsmarkeringer
- Rytme- og sangleker med bevegelser til
- Pentatont fløytespill
- Klang- og rytmeinstrumenter

4. klasse

- Utvidelse av sangrepertoar med kanon og flerstemmige sanger
- Sang og dans knyttet til primærkyrker og til samisk kultur
- Pulsøvelser med klapping eller rytmeinstrumenter
- Enkel notelære
- Introduksjon til C-fløyte

5. og 6. klasse

- Flerstemt sang
- Fløytespill, to- og trestemmig
- Introduksjon til et strykeinstrument eller et annet strengeinstrument
- Folkesanger og folkedans fra ulike kulturer
- Musikalske leker: sanglek, rytmelek
- Videreføring av enkel notelære og notesystem i g-nøkkel
- Grunnleggende om rytme, puls og takt

7. klasse

- Visesang med tekster på forskjellige språk
- Innstudering av en middelalderballade eller annen musikk knyttet til middelalderen
- Instrumentale arrangementer og aktiviteter
- Grunnleggende oppvarmingsøvelser for sang
- Musikalske leker: sanglek, rytmelek
- Musikkhistoriske lytteeksempler
- Komponistbiografier
- Grunnleggende om instrumentgruppene i et symfoniorkester
- Introduksjon til intervallene og dur/moll
- Noteskriftens opprinnelse; g-nøkkel og f-nøkkel

8. klasse

- Sang i ulike sjangrer
- Oppvarmingsøvelser for sang
- Musikalske leker og øvelser: sangleker, bevegelser, rytmiske øvelser, improvisasjon, komposisjon
- Samspill i grupper med djembe eller andre rytmeinstrumenter, og/eller gitarspill med enkel besifring
- Sentrale trekk ved en musikkhistorisk epoke, med lytteeksempler
- Komponistbiografier
- Rytme, puls og takt: f.eks. 3/4, 4/4, 6/8
- Grunnleggende om notasjon for rytme
- Begreper for musikkuttrykk, for eksempel crescendo, forte/piano, ritardando, i tilknytning til det utøvende musikkarbeidet

9. klasse

- Sang i ulike sjangrer
- Oppvarmingsøvelser for sang
- Musikalske leker og øvelser: sangleker, bevegelser, rytmiske øvelser, improvisasjon, komposisjon
- Videreføring av samspill i grupper med djembe eller andre rytmeinstrumenter, keyboard og/eller gitarspill med enkel besifring
- Bruk av partitur med g- og f-nøkkel
- Akkompagnement til sanger, i gruppe eller hel klasse
- Sentrale trekk ved en musikkhistorisk epoke, med lytteeksempler
- Komponistbiografier
- Forskjellige akkorders oppbygging; treklanger
- Afroamerikansk sangtradisjon: work songs, spirituals, bluesmusikkens opprinnelse og videre utvikling, med lytteeksempler og/eller musikalsk aktivitet
- Samtaler om musikk som menneskelig uttryksmiddel
- Teknologi og musikalske uttrykk i aktuelle musikk sjangrer

10. klasse

- Sang i ulike sjangrer
- Korsang

- Oppvarmingsøvelser for sang
- Musikalske leker og øvelser: sangleker, bevegelser, rytmiske øvelser, improvisasjon, komposisjon
- Sentrale trekk ved en musikkhistorisk epoke, med lytteeksempler
- Symfoniorkesterets oppbygging i forbindelse med musikkhistorie; de forskjellige instrumentgruppene
- Komponistbiografier
- Repetisjon og fordypning av musikkteoretiske emner fra 8. – 10. klasse
- Samtale og kritisk refleksjon om musikk som menneskelig uttrykksmiddel og musikk i et samfunnsperspektiv

Sentrale arbeidsmåter

2. – 4. klasse

I disse skoleårene gjennomstrømmer musikken hele skoledagen. Sang og instrumentalmusikk starter og avslutter dagen, er faste innslag i språktimer og andre fagtimer, og først og fremst integrert i den daglige hovedfagstimen. Her øves sang, fløytespill, bevegelse til musikk, sang- og rytmeleker. Eksempelvis kan et repertoar av sanger, sangleker og musikalsk-rytmiske bevegelsesleker knytte seg til natur og årstid, en kommende høytidsmarkering eller motiver fra aktuelt fortellerstoff. Gjennom et antall uker blir klassen kjent med og innøver repertoaret. Utvalget kan inneholde både kjent, halvkjent og nytt stoff, og variasjon og improvisasjon skal ha rom ved siden av gjentakelse og øvelse. Å øve, og dermed bli oppmerksom på, variasjon i styrke, dynamikk og tempo inngår i det daglige arbeidet.

Å utvikle en sangkultur i klassens sosiale fellesskap står sentralt. En grunnleggende arbeidsmåte på disse trinnene er musikalsk innstudering via gehør. Med læreren som forbilde resiterer elevene i kor og gjentar melodier, strofe for strofe. Etter hvert kan elevene også lese tekstene som læreren skriver på tavlen.

I 2. og 3. klasse lar unison sang, hver dag og med lærer som trygg ledsager, elevene bli kjent og fortrolig med sin egen stemme. Dette danner et grunnlag for å arbeide videre med flerstemmig sang i 4. klasse. Pentatone melodier utgjør en sentral del av sangutvalget, ved siden av sanger fra eldre og nyere barnesangskatt og modale sanger fra folkelig tradisjon.

Læreren trekker inn forskjellige rytme- eller melodiinstrumenter som en del av det musikalske arbeidet. Enkle intervallfløyter er en start for å øve pust, ansats og begynnende fingerkontroll. En pentatonfløyte utvider toneomfanget og kan være et daglig øvelsesfelt, gjerne i perioder, i 2. og 3. klasse. Med lærer som tydelig forbilde blir de unge elevene fortrolig med god tonedannelse og gode vaner for samspill. De øver å spille for hverandre og å lytte til hverandre.

På fløyten kan elevene bruke gehøret til å finne og spille melodier som de kjenner fra sang. Noter brukes ennå ikke, men læreren – og etter hvert elevene – viser tonehøyder og melodiføringer med armbevegelser.

Enkle rytme- og klanginstrumenter og barneharper tas i bruk på varierte måter, blant annet for ostinater til kjente melodier. Det skapes rom for improvisasjon og elevinnspill til rytmer og melodier.

I 4. klasse kan en ta i bruk diatoniske C-fløyter. Litt etter litt, ved hjelp av tilpassete øvelser, mestrer elevene det nye instrumentet. Elevene arbeider med enkel notelære. Å spille etter noter er allikevel fremdeles i sin spede begynnelse, og elevene vil primært spille melodier som de kjenner fra sang.

Sang og instrumentalspill følges ad og danner en helhet. I 4. klasse tar en i bruk sang i kanon og i enkel flerstemthet. Å både holde sin egen stemme og lytte til de andres er en utfordring og en tilfredsstillelse å mestre.

I forhold til lokal læreplan kan elevene i løpet av 2. – 4. klasse øve grunnleggende teknikk for og samspill med et strykeinstrument, primært fiolin.

Arbeidet med musikk innbyr til lek og kreative innspill, f.eks. gjennom aktiviteter som «spørsmål-svar» eller bevegelser på ring til forskjellige sanger. Læreren leker med disse elementene og lar elevene gjenta sekvensene.

Læreren akkompagnerer til sangene og/eller involvere enkeltelever eller grupper i å utvikle akkompagnement. Her vil klassen kunne erfare og oppleve både variasjon og belivende musikalske elementer i arbeidet med musikken.

Et variert og kontinuerlig musikkarbeid i 2. – 4. klasse legger et viktig grunnlag for den videre musikkopplæringen.

Underveisvurdering

Sentrale arbeidsmåter viser hvordan underveisvurderingen er en integrert del av en læringsfremmende opplæring, der elevene skal gis anledning til å vise og utvikle kompetanse på flere og varierte måter, og der læreren og elevene skal være i dialog om elevenes utvikling i faget. Underveisvurderingen skal bidra til å fremme læring og til å utvikle kompetanse i faget musikk gjennom lek, utforskning og praktisk utøvelse med rom for undring og spørsmålsstilling.

5. – 7. klasse

Det daglige musikkarbeidet med sang og samspill fortsetter, vanligvis med ukentlige musikktimer i tillegg, eventuelt også kortimer. Musiseringen knyttes til årsløpet og høytider og til temaer i geografi, religion, kulturhistorie og naturfag. Både små perler fra klassisk kunstmusikk, nyere rytmisk musikk og musikk fra ulike kulturelle og folkemusikalske tradisjoner hører til i et variert repertoar. Samtidig legges det vekt på utvikling av musikkfaglig kunnskap og ferdighet. Det legges til rette for samtale og refleksjon om musikkens betydning og mangfoldige uttrykk i ulike tradisjoner og kulturer og hva musikk kan bety for hver enkelt.

Arbeidet med musikkteori i 5., 6. og 7. klasse sees hele tiden i sammenheng med det utøvende og med musikken det arbeides med. Musikkuttrykk forklares ut fra sangene klassen synger. Intervallene både lyttes til og settes i relasjon til åpningsstrofer av kjente sanger. Slik forbindes intervallenes abstrakte begreper med en klingende opplevelse og settes i sammenheng med allerede kjent stoff.

Musikalsk, utøvende arbeid i klassefelleskapet danner grunnlaget for elevenes egen musikalske erfaring og kan virke oppbyggende for klassens sosiale liv. Her bidrar musikkopplæringen til å løfte fram betydningen av den enkeltes ansvar for et helhetlig resultat og gi elevene en opplevelse av at hvert enkelt bidrag er viktig for den større sammenheng.

C-fløyten kan forbli klassens felles instrument, men musikkarbeidet utvides og differensieres, for eksempel med alt- og tenorfløyte, gjerne supplert med gitar, strykeinstrumenter og rytmeinstrumenter.

Gode rutiner for arbeidet med musikk styrker utviklingen en musikkultur i skolehverdagen. I arbeidet med ulike folkemusikalske tradisjoner kan foreldre ved skolen eller lokale folkemusikere være en ressurs å spille på. Det handler om levende, muntlig formidling av dette tradisjonsrike musikalske stoffet. Det er også mulig å trekke inn folkedans som et element i dette arbeidet.

Musikklæreren arbeider aktivt med å legge til rette for en fortrolighet til musikalsk aktivitet hos elevene ved f.eks. å engasjere dem i sangleker som ufarliggjør det å ta skapende del i fellesskapet gjennom lekens element. Rytmiske klappeøvelser hvor klassen gjentar det musikklæreren klapper,

bygger en fellesskapsfølelse gjennom det rytmiske elementet. Oppvarmingsøvelser for sang tar bort fokus på egen prestasjon og kan virke frigjørende med vekt på øving og lek. Læreren lager rom for improvisasjonsøvelser.

Flerstemt sang i en bredde av sjangrer øves inn, eventuelt også i et jevnlig korarbeid på tvers av klasser. I 7. klasse står arbeid med en middelalderballade eller annen større sang sentralt.

I 5. klasse blir elevene introdusert for brøkregning, og de blir da kjent med matematiske begreper som også benyttes i musikken når taktarter og noteverdier omtales: 3/4-dels takt, 4/4-dels takt, samt fjerdedelsnote, halvnote osv. Det er derfor hensiktsmessig å introdusere taktarter og noteverdier i etterkant av at elevene har lært brøkregning og blitt fortrolig med begrepene som benyttes i notelæren. Elevene lærer deretter om noteskriftens opprinnelse, om g-nøkkel og f-nøkkel, og de øver på varierte måter å spille og synge etter noter.

I 7. klasse har klassen mulighet for å gå dypere inn i det musikalsk utøvende i klassefellesskapet. Klasseorkester settes sammen ut fra den konkrete elevgruppens ønsker og muligheter. Elevene tas med i arbeidet med å utvikle akkompagnement og arrangementer.

Musikalske erfaringer og kunnskap danner en innfallsvinkel til fysikktemaet akustikk i 7. klasse, der blant annet forsøk med forholdet mellom strengelengde/høyde på vannsøyler og tonehøyde inngår.

Komponistbiografier kan gi elevene i 7. klasse, og i de kommende årene, en opplevelse av hvordan musikk og liv er forbundet hos en komponist. Musikerbiografier kan også være aktuelt.

Lytteeksempler kan forsterke disse erfaringene. De musikalske erfaringene utvides også gjennom eurytmfaget, der elevene arbeider med hvordan ulike musikalske innhold kan uttrykkes gjennom bevegelse.

Underveisvurdering

Sentrale arbeidsmåter viser hvordan underveisvurderingen er en integrert del av en læringsfremmende opplæring, der elevene skal gis anledning til å vise og utvikle kompetanse på flere og varierte måter, og der læreren og elevene skal være i dialog om elevenes utvikling i faget. Underveisvurderingen skal bidra til å fremme læring og til å utvikle kompetanse i faget musikk gjennom utforsking og praktisk utøvelse.

8. – 10. klasse

Hovedvekten av musikkfaget ligger i egne musikktimer. I tillegg kan det daglige innslaget av sang og samspill fortsette. I 8. og 9. klasse arbeider læreren med elevene i mindre, roterende samspillgrupper. Rytmeøvelser knyttet til forskjellige rytmeinstrumenter kan utformes og øves sammen med elevene i forskjellige grupper. Elever og lærer øver i fellesskap på forskjellige rytmemønstre som deretter settes sammen til en helhet. Disse varieres og utvides etter hvert og i takt med gruppens progresjon. Innarbeidete pauser, eller såkalte «breaks», kan være et engasjerende virkemiddel i denne formen for samspill. Elevene vil også etter hvert selv kunne ta mer aktivt og skapende del i dette arbeidet sammen med musikk læreren. En og en elev lager og spiller enkle rytmemønstre i f.eks. 4/4- eller 6/8-takt, som de andre deretter gjentar. Sammen med elevene utforsker læreren improvisatoriske elementer i denne sammenhengen. Det samme er mulig for samspillgrupper med variert instrumentbesetning eller i arbeid med grunnleggende gitarspill.

Musikkprosjekter som f.eks. skuespill med innstudering av musikk gir muligheter for solooppgaver for enkeltelever eller mindre grupper. Dermed kan elevene ta større ansvar både i planlegging og utforming av det musikalske arbeidet. Det legges til rette for elevmedvirkning og interaksjon.

Historietemaer i ungdomstrinnet knyttes til musikkfaget, i de daglige hovedfagstimene eller i musikktimene. Relevant musikkteori og musikkhistorisk sjangerkunnskap formidles gjennom lytteeksempler eller utvalgte stykker som samspillgrupper eller klassen øver og arbeider med.

Arrangementene av disse stykkene kan oppstå i samarbeid mellom lærer og elever, basert på avtalte, felles grunnideer, i form av improvisatorisk arbeid eller som en kombinasjon av disse. I denne sammenhengen legger musikk læreren til rette for samtale og refleksjon knyttet til utfordringer i arbeidsprosessen og om erfaringene ved musikalsk samspill. En samtale om musikk som et menneskelig uttrykksmiddel i relasjon til f.eks. melodi, klang og rytme kan oppstå.

I 10. klasse fordypes musikkopplæringen gjennom arbeid i klassefelleskapet. Elevene repeterer og videreutvikler utvalgte, sentrale temaer fra de foregående årene på ungdomstrinnet. Klassen deles inn i stemmegrupper for kor og øver både samlet og hver for seg. Det er mulig å gjennomføre en individuell stemmeprøve for å etablere korarbeid i klassefelleskapet.

I forbindelse med gjennomgang av symfoniorkesterets oppbygning og de forskjellige instrumentene, besøker klassen en orkesterøvelse der dette er mulig, i skolens nærhet eller som del av en klassetur. Musikkformidlingen trekker veksler på andre medier som f.eks. musikkhistoriske spillefilmer eller musikkprogrammer. Musikk er også knyttet til teknologiske aspekter som kan inngå i sammenheng med IKT-faget på ungdomstrinnet. Aktuelle teknologibaserte musikk sjangrer kan utforskes og erfares gjennom lytteeksempler og egne utøvende forsøk.

Fortellinger om komponisters og utøvers liv og virksomhet sammen med relevante lytteeksempler legger til rette for refleksjoner og samtaler om musikkens virkekraft og dens eksistensielle dimensjoner. Sentrale spørsmål og temaer for samtale og diskusjon på dette trinnet kan være på hvilken måte musikk har vært og er knyttet til samfunn og kultur. Dette utvides ved at elevene gjør en musikkfordypningsoppgave hvor de i muntlig form og ved hjelp av lytteeksempler, eller egenframførte musikkstykker, presenterer et musikkstykke, en musikk sjanger, en komponist eller en artist.

Underveisvurdering

Sentrale arbeidsmåter viser hvordan underveisvurderingen er en integrert del av en læringsfremmende opplæring, der elevene skal gis anledning til å vise og utvikle kompetanse på flere og varierte måter, og der læreren og elevene skal være i dialog om elevenes utvikling i faget. Underveisvurderingen skal bidra til å fremme læring og til å utvikle kompetanse i faget musikk gjennom å utøve musikk sammen med andre og å utforske, diskutere og reflektere over musikkfaglige emner. Med utgangspunkt i kompetansen elevene viser, skal de få mulighet til å sette ord på hva de opplever at de får til og til å reflektere over egen faglig utvikling. Læreren skal gi veiledning om videre læring og tilpasse opplæringen slik at elevene kan bruke veiledningen for å utvikle kompetansen sin i faget musikk.

Sluttvurdering

Sluttvurderingen skal uttrykke den samlede kompetansen eleven har ved avslutningen av opplæringen etter 10. klasse. Samlet kompetanse inkluderer evne til utforskning gjennom praktisk og kunstnerisk tilnærming i kombinasjon med kunnskap, forståelse, refleksjon og kritisk tenkning. Sluttvurderingen skal basere seg på elevens kompetanse i utøvelsen av musikk og elevens kunnskap om musikkfaglige emner. Den skal vise hvordan eleven bruker musikalske grunnelementer på kreative måter samt prøver ut og vurderer innspill fra andre i eget skapende arbeid og i samspillgrupper.